

Eer, geweld en homoseksualiteit

Janine Janssen is hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de Nationale Politie en lector 'Veiligheid in afhankelijkheidsrelaties' aan de Avans Hogeschool in Den Bosch.

De gemiddelde krantenlezer komt niet zo vaak verhalen tegen over mannen die slachtoffer worden van eergerelateerd geweld. Bij het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG) van de Nationale Politie komen echter wel degelijk zaken met mannelijke slachtoffers binnen. In een aantal van die zaken speelt het niet accepteren van homoseksualiteit als motief voor dreigend geweld door familieleden een belangrijke rol. Maar het ging toch zo goed in Nederland met de acceptatie van mensen met een andere dan heteroseksuele oriëntatie? Moet de politie zich hier nu echt zorgen om maken?

In Nederland komen jaarlijks ongeveer 3000 zaken bij de politie onder de aandacht, waarbij rekening wordt gehouden met een geschonden eergevoel als motief voor (dreigend) geweld. Tussen de 450 en 500 van die zaken worden vanwege het complexe karakter aan het LEC EGG voorgelegd. Een klein deel – variërend van één tot drie procent in de afgelopen vier jaar – betreft moord of doodslag. In circa zestig procent van de zaken die aan het LEC EGG worden voorgelegd, gaat het om bedreigingen. Ongeveer eenderde speelt zich af tegen een Turkse achtergrond en circa eenvijfde tegen een Marokkaanse (LEC EGG, 2014).

Het feit dat de politie in Nederland dagelijks met geweld uit naam van eer geconfronteerd wordt, maakt dit verschijnsel dan ook alles behalve exotisch. Hoewel daarbij – overigens niet geheel onterecht – vooral aan vrouwen als slachtoffer wordt gedacht, komen in deze zaken zeker ook mannen als slachtoffer in beeld. Mannelijk slachtofferschap is geen exotisch verschijnsel. Willem Timmer, hoofd van het LEC EGG legt dat als volgt uit: “Mannen kunnen bovendien om dezelfde reden als vrouwen als debet aan schending van de

familie-eer worden gezien, bijvoorbeeld bij het kiezen van een partner of het weigeren om te trouwen met een door de familie gekozen bruid. Als mannen op een buitenechtelijke relatie betrapt worden, kan hen dat ook zwaar worden aangerekend. In de politiepraktijk komen verder zaken in beeld waarin mannen het zwaar te verduren krijgen, omdat hun familie hun seksuele geaardheid als een smet op de eer van de familie ziet.”

Helaas is tot op heden vrij weinig onderzoek gedaan naar seksuele geaardheid in relatie tot het ontstaan van eerconflicten. Zo her en der duiken wel voorbeelden op in de literatuur (Janssen & Sanberg, 2013), maar er is weinig onderzoek dat zich specifiek op de relatie tussen seksuele geaardheid als motief voor geweld uit naam van eer richt. Het is al weer ruim tien jaar geleden dat Yip (2004) aandacht heeft besteed aan de ervaringen van wat hij ‘niet-heteroseksuele’ moslimmannen noemt van Zuid-Aziatische komaf in Groot-Brittannië. Ook speurwerk in de landen waar de groepen van oorsprong vandaan komen, die bij de politie in het algemeen en bij het LEC EGG in het bijzonder in beeld komen wat eerzaken betreft, levert amper gericht onderzoek of uitgebreide casuïstiek op. In een krantenbericht over de moord op een Turkse homoseksuele man in 2008, stelt een Turkse socioloog, Mazhar Bagli, die 189 mensen geïnterviewd heeft die veroordeeld zijn vanwege het plegen van geweld uit naam van eer, dat hij geen zaken kent waarin homoseksualiteit ten grondslag lag aan een eerzaak. Maar het is wat hem betreft ook niet ondenkbaar, dat plegers van eergeweld homoseksualiteit als motief aan zouden voeren.¹

Intermezzo: maar we doen het toch goed?

Toegegeven, zoals hiervoor is uitgelegd weten we relatief weinig over de relatie tussen seksuele geaardheid en eergerelateerd geweld. Dat gebrek aan kennis is op zich een

» ***Ook mannen
komen als slachtoffers van
eergerelateerd geweld in beeld***

goede legitimatie om die specifieke relatie eens tegen het licht te houden. Maar kritische lezers zullen zich ongetwijfeld afvragen of dat eigenlijk wel nodig is. Want het gaat toch zo goed met de acceptatie van homoseksuelen, lesbiennes, biseksuelen en transgenders in ons land?

Oppervlakkig beschouwd lijkt dat inderdaad zo te zijn. Volgens het Sociaal Cultureel Plan Bureau zijn er op dit moment drie Europese landen waar minstens negen op de tien inwoners vinden dat homoseksuele mannen en lesbische vrouwen hun leven moeten kunnen leiden zoals zij dat willen. IJsland voert die lijst aan met een percentage van 94% en Nederland en Denemarken delen de tweede plaats met elk een percentage van 92% (SCP, 2015). Een oppervlakkige beschouwer van deze percentages zou tot de slotsom kunnen komen dat we ons met zo'n fraaie score verder geen zorgen meer hoeven te maken over de acceptatie van homoseksuelen en lesbiennes in ons land. Grofweg kan gesteld worden dat die acceptatie hoog is onder vrouwen, 70-minners, hogeropgeleiden, niet-religieuze en PvdA/VVD/GL/SP/D66-stemmers.

Onder 70-plussers, religieuze mensen en stemmers op de ChristenUnie en andere kleine partijen is het deel met een negatieve houding twee keer zo hoog als onder de algemene bevolking (SCP, 2015). Denk dus vooral niet dat, waar het om religieuze gaat, moslims een patent zouden hebben op homofobie. Zo laat recent de reactie uit het Vaticaan op de acceptatie van het homohuwelijk in Ierland – 'een nederlaag voor de mensheid'² – weinig aan duidelijkheid te wensen over. Afkeuring van een andere dan heteroseksuele geaardheid komt niet alleen bij mos-

lims maar net zo goed bij christenen en aanhangers van andere geloofsovertuigingen voor (Berg et al., 2014; Huijnk, 2014; SCP, 2015).

Ander onderzoek laat verder zien dat wanneer de vier grote migrantengroepen tegen het licht worden gehouden, er een duidelijk onderscheid is te zien in opvattingen tussen enerzijds de Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders en anderzijds de Turkse en Marokkaanse Nederlanders. Bij de laatste twee worden veel problemen geconstateerd met de acceptatie van homoseksualiteit (SCP, 2014). Ook laat onderzoek zien dat allochtone homoseksuelen een grotere kans lopen om slachtoffer te worden van geweld in hun eigen woonomgeving (Witte & Moors, 2014).

Op naar de praktijk

Wie zien we daar? Bijvoorbeeld Ria Biesemaat. Zij is aanspreekpunt voor eergerelateerd geweld in de Eenheid Oost-Nederland en zij heeft in de loop der jaren regelmatig te maken gehad met jonge mensen die vreesden voor geweld als aan het thuisfront bekend zou worden dat ze homo zijn.

Ria: "De laatste twee jaar zijn er bij ons in de eenheid zeker 16 meldingen binnengekomen. In vier gevallen ging het om jonge meisjes en transgenders en die andere zaken hadden allemaal betrekking op jongens. Vaak waren ze vooral bang voor geweld als uit zou lekken dat ze niet heteroseksueel zijn. In sommige zaken was de geest al uit de fles omdat ze betrappt werden bij seksueel contact. Dan valt er natuurlijk niet veel meer te verbergen."

De politie staat uiteraard niet alleen in de veiligheids-

zorg waar het de aanpak van eerzaken betreft. Zo heeft Ria regelmatig contact met Nazan Kirkağaç-Gönültaş, die verbonden is aan het Loopbaancentrum van het ROC van Twente. Dit is een onderwijsinstelling met bijna 20.000 studenten, waarvan 16% allochtoon is.

Nazan: “Hier op het ROC hebben we de laatste jaren veel werk gemaakt van investeringen in specialistische zorg voor jongeren. Want als je eenmaal het vertrouwen gewonnen hebt, dan hoor je van alles. Daarom ben ik ook blij met het contact met de politie. Want het gaat echt niet alleen om opvoedkundige en opgroei problemen waarover ik te horen krijg, vaak zit daar ook een duidelijke veiligheidscomponent in.”

“Op homoseksualiteit bij jongens ligt een groter taboe dan bij meisjes in veel allochtone gezinnen. Zelf ben ik van Turkse komaf en ik zie vaak dat ouders het niet gek vinden als meisjes op elkaars slaapkamer komen. Een meisje kan dan zeggen: ‘O, mijn vriendin komt zo’, zonder dat daar iets in de seksuele sfeer achter wordt gezocht. Maar voor jongens ligt dat compleet anders. Die komen niet zomaar bij elkaar over de vloer, laat staan in elkaars slaapkamer! Dan zou de familie echt door het lint gaan.”

Tegen deze achtergrond is het niet moeilijk te vatten dat het bespreekbaar maken van homoseksuele gevoelens in de familie geen gemakkelijk traject is. “Dan krijg je reacties in de stijl van ‘hoe weet je nou dat je homo bent? Je bent toch nog nooit met een vrouw naar bed geweest?’”, geeft Nazan als voorbeeld.

Maar er zijn zorgwekkender reacties mogelijk, legt Ria uit: “Dan heeft zo’n jongen eindelijk alle moed verzameld en komt het hoge woord eruit tegenover de ouders en die zijn dan op zachtst gezegd teleurgesteld. Zolang de buitenwereld er nog niets van weet, is de goede naam en dus de eer van de familie nog niet in het geding. Maar zodra families gaan vrezen voor reputatieschade, neemt helaas ook de kans op een gewelddadige reactie toe.”

Nazan vult aan dat emotionele chantage ook tot het repertoire van bekende reacties hoort. “Dat je vader aan een hartinfarct bezwijken is of dat je moeder in het ziekenhuis ligt, dat ligt dan allemaal aan het feit dat je homo bent. Dat is een zware last voor kinderen die ondanks alles toch loyaal aan hun ouders blijven.” Ter illustratie opent Nazan haar

smartphone en laat een foto zien van de verloving van een jong stel. “Met die jongen heb ik uren gesproken over zijn homoseksuele gevoelens en de moeite die zijn ouders daar mee hadden. Hij is onder de druk van zijn familie bezwiken en inmiddels getrouwd met het meisje dat je hier op de verlovingsfoto ziet. Sinds hij getrouwd is, heb ik niets meer van hem vernomen.”

Uit de kast komen

Ondanks het feit dat zowel Ria als Nazan tal van voorbeelden kennen van jonge mensen die thuis problemen hebben gekregen toen ze na veel wikken en wegen uiteindelijk toch uit de kast kwamen, beantwoorden beide dames de vraag of die openheid van zaken aan het thuisfront dan wel de moeite waard is, volmondig met ‘ja’. Nazan brengt wel een belangrijke nuancering aan. “Ik ga echt niet zeggen dat mensen dan maar moeten ontkennen wie ze zijn en niet moeten uitkomen voor hun seksuele voorkeur. Ik wil wel jonge mensen op het hart drukken om het goede moment te kiezen. Met het goede moment bedoel ik een tijdstip in je leven waarop je minder afhankelijk van je familie bent, als je zelf een inkomen hebt en woonruimte.”

Daar valt wat voor te zeggen. Bij de zaken die het LEC EGG onder ogen krijgt, komt het vaker voor dat het afstand nemen van een familielid waarvan gemeend wordt dat hij of zij een blaam is voor de familie, verdere gewelddadige escalatie kan helpen voorkomen. Een dergelijke verstoting is voor de persoon in kwestie uiteraard een serieuze zaak. Het is emotioneel belastend om afstand van familiebanden te nemen en bovendien is het zaak om ook echt uit beeld te blijven, opdat de gekrenkte familieleden zich niet opnieuw in hun eer kunnen voelen aangetast. In gunstige gevallen kan er na verloop van tijd op speciale momenten weer naar een verzoening worden toegewerkt, bijvoorbeeld bij de geboorte van een kleinkind of op een belangrijke feestdag. De verstoting is dan niet permanent geweest, maar in feite niet meer dan een *time out*, waardoor gewelddadige escalatie is kan zijn voorkomen of ingedamd.

Met haar pleidooi om vooral het goede moment te kiezen om uit de kast te komen, houdt Nazan jongeren voor dat het makkelijker is om zichzelf trouw te blijven als ze een eigen leven hebben opgebouwd. Invulling geven aan zelfbeschikking is immers verdraaid moeilijk als je materieel en/of emotioneel volledig afhankelijk bent.

Dromen van Amsterdam

Het leven laat zich echter niet uitstellen. Jonge mensen die zich bewust worden van hun al of niet homoseksuele gevoelens, zijn op zoek naar antwoorden en willen graag dingen uitproberen. In gesloten gemeenschappen, waarin roddel reputaties vernietigt en bijdraagt aan het ontstaan van levensgevaarlijke eerconflicten, is er echter bitter weinig ruimte voor verkenningen. Het is voor jongeren moeilijk om onder veilige omstandigheden met leeftijdgenoten te experimenteren.

“Kom uit de kast, maar kies wel het goede moment”

Ria beaamt dit en wijst op de gevaren die zich openbaren als jongeren die thuis niets mogen, de deur naar de vrijheid digitaal op een kier zetten: “Ach, dat zie ik nou zo vaak, dan gaan ze het op internet zoeken. En ik hoef vast niet uit te leggen dat zich in die online platforms niet alleen maar eerlijke mensen ophouden. Zo hebben we helaas ook jongens al experimenterend verzeild zien raken in de wereld van prostitutie en schandknappen.”

Nazan: “Ze dromen allemaal van Amsterdam. Dat is de grote stad waar het allemaal gebeurt. Amsterdam staat voor vrijheid, voor alles wat het platteland niet te bieden heeft en niet alleen dat. Wat Amsterdam vooral zo aantrekkelijk maakt, is dat het – voor Nederlandse begrippen – ver weg is en dus uit het zicht van elkaar controlerende familieleden.”

Stoplicht

De fameuze uitspraak van cabarettier Herman Finkers over zijn Twentse geboortestad Almelo dringt zich op wanneer Nazan en Ria uitleggen hoe weinig aansprekends er te doen is voor homoseksuele jongeren in deze streek. ‘Een stoplicht springt op rood, een ander weer op groen, in Almelo is altijd wat te doen’, lijkt de lading aardig te dekken, ook met betrekking tot Twente als geheel. Wat er al is, zoals het COC – de meest bekende Nederlandse organisatie die zich inzet voor de belangen van homoseksuele mannen en die van lesbische vrouwen, biseksuelen en transseksuelen – sluit minder aan bij allochtone jongeren. Nazan geeft aan dat het COC weliswaar van alles probeert, maar ze hoort wel eens dat haar vertrouwelingen de organisatie toch te Hollands vinden. “Dat aanbod moet echt veranderen,” meent ze.

Ria vult aan: “Denk nou niet dat dat hier niet geprobeerd is. Een aantal jaren geleden is getracht om in deze regio een platform op te zetten samen met allochtone homoseksuelen. Maar niemand durfde. Hier op het platteland is de sociale controle nu eenmaal erg groot.”

“We moeten overigens niet alleen investeren in de jongeren,” zegt Nazan. “Hun ouders verdienen net zo goed aandacht. Die worstelen en weten het verder ook niet. Op de een of andere manier moeten we hen de hand zien te reiken en in een dialoog betrekken. Hun kinderen hebben het moeilijk, maar zij maken ook een grote reis.”

In het gesprek raadt Nazan een aantal keren aan de interessante documentaire *My Child* te bekijken, waarin Turkse ouders van homoseksuele, lesbische, transgender en biseksuele kinderen in Istanbul aan het woord komen.³ Zowel Ria als Nazan gaan er vanuit dat het nog veel tijd zal kosten voordat homoseksualiteit en andere issues op het terrein van seksuele geaardheid en identiteit in de hele samenleving geaccepteerd zijn.

Tot slot merkt Ria op: “Als politie kunnen we die mentaliteitsverandering natuurlijk niet rechtstreeks tot stand brengen of afdwingen. Maar indirect hebben we daar wel veel invloed op, als we dit geweld in naam van eer serieus nemen en consequent aanpakken. Het hoort nu eenmaal niet thuis in een rechtsstaat.”

Dat laatste klinkt wellicht abstract, maar het behelst in feite de uitvoering van de politieke kerntaken: noodhulp, handhaving en opsporing. Concreet betekent dit dat de politie zorg dient te dragen voor de veiligheid van jongeren die bedreigd worden en plegers van geweld hoort op te sporen. <<

Literatuur

- Berg, M. van den, D.J. Bos, M. Derks, R.R. Ganzevoort, M. Jovannovič, A.M. Korte & Sr. Sremac, ‘Religion, homosexuality, and contested social orders in the Netherlands, the western Balkans, and Sweden’, in: Ganiel, G. Winkel, H. & C. Monnot (eds.), *Religion in Times of Crisis*, Leiden/Boston: Brill, 2014: 116-134.
- Huijnk, W., *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*, Den Haag: SCP, 2014.
- Janssen, J. & R. Sanberg, ‘Als de nood aan de man komt. Slachtofferchap van mannen bij eergerelateerd geweld’, in: *Justitiële Verkenningen*, jrg. 38, nr. 5, 2013: 61-80.
- Kuyper, L., *Wel trouwen, niet zoenen. De houding van de Nederlandse bevolking tegenover lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen*, Den Haag: SCP, 2015.
- LEC EGG, *Terugblik op 2014. Jaarverslag van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld*, Den Haag: LEC EGG, 2014.
- Witte, R. & H. Moors, ‘Gestreden als Don Quichot tegen windmolens.’ *Onderzoek naar geweld tegen burgers vanwege hun seksuele gerichtheid of genderidentiteit in hun directe woonomgeving*, Tilburg: Lokaal Centraal, 2014.
- Yip, A.K.T., ‘Negotiating space with family and kin in identity construction: the narratives of British non-heterosexual Muslims’, in: *The Sociological Review*, 2004: 336-350.

“Indirect hebben we hier als politie veel invloed op”

Noten

- 1) <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/was-ahmet-yildiz-the-victim-of-turkeys-first-gay-honour-killing-871822.html>
- 2) <http://www.trouw.nl/tr/nl/13912/Rooms-katholicisme/article/detail/4040957/2015/05/27/Vaticaan-noemt-lers-homohuwelijk-nederlaag-voor-mensheid.dhtml>
- 3) <http://www.mychilddocumentary.com/film.aspx#.VW243c-qpBc>